

ÖSTERGÖTLANDS
HEMBYGDSFÖRBUND

Östergötlands Hembygdsblad

Extra stort julnummer!

Höstkonferensen i Åtvidaberg

Bjud in fler unga hembygdsambassadörer

Nr 4-2017

ÖSTERGÖTLANDS HEMBYGDSBLAD

Utkommer med fyra nummer per år och ges ut av Östergötlands Hembygdsförbund, till vilket 95 föreningar med över 19 000 medlemmar är anslutna.

Tidningen ges sedan 2016 ut digitalt och får distribueras fritt till alla medlemmar i förbundet. Tidningen finns även för fri nerladdning från förbundets hemsida www.hembygd.se/ostergotland.

Ansvarig utgivare

Denny Lawrot (förbundsordförande)
Sankta Marias Väg 252, 612 93 Finspång
Tel: 0708-12 06 00
E-post: denny.lawrot@centerpartiet.se

Utkommer

omkring 15/3, 15/6, 15/9, 15/12

Manusstopp

10/3, 10/6, 10/9, 10/12

Välkommen med textbidrag, foton och annonser.

Materialet skickas (e-postas helst) till kansliet. Redaktionen förbehåller sig rätten att redigera texter och bilder.

Annonsspriser

1/1 sida 1200:-
1/2 sida 600:-
1/4 sida 400:-

Östergötlands Hembygdsförbunds Kansli

Vasavägen 3, 582 20 LINKÖPING
Tel: 076-103 11 39
ostergotland@hembygd.se
www.hembygd.se/ostergotland

Omslagsbild

Vinter i Dvardalen, Åby, Norrköping
Foto: Jesper Ström

INNEHÅLL:

Ordföranden har ordet	sid 3
Kulturmiljöarbete och gömda platser i Åtvidaberg	sid 4
118 år med Östra Skrukeby skola	sid 6
40-årsjubileum i Vårdnäs	sid 7
Äldredagen 2017	sid 7
Bjud in fler unga hembygdsambassadörer!	sid 8
Upptäck sägenkartan!	sid 11
Fotodokumentera för framtiden	sid 12

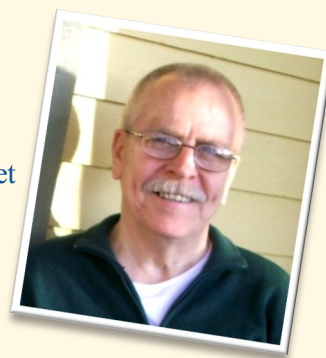
**Välkomna till
Hembygds-
förbundets
Januarikonferens
Lördag 27 januari på
Östergötlands
museum!**

**Inbjudan &
program kommer
snart!
Håll även ett öga på
[vår hemsida.](#)**

Ordföranden har ordet

Vilket år vi har bakom oss!

Arbetet tillsammans med Läns museet, att besöka er ute i föreningarna för att "leta" föremål till den stora utställningen Folkkonståret 2018 har varit fantastiskt. Ni ligger på kulturskatter, många gånger långt över förväntningarna. Det är synd att vi inte har kunnat besöka varenda hembygdsförening i länet, men varken våra eller museets resurser har varit tillräckliga. Jag ser fram emot att utställningen blir klar och invigs i vår. Jag vet också att en 30-40 föremål hämtas in från era samlingar till utställningen. Mer om detta kommer på Januarikonferensen den 27 januari.

Apropå Januarikonferensen så har vi i styrelsen tänkt om lite för att sänka kostnaderna, vilket beror på att museet inte öppnar så tidigt som vi vill starta. Det kommer därför bli en lite senare start "utan" morgonkaffe, men sedan en stadig smörgås till lunch och allt till det facila priset av en 100-lapp. Vi hoppas ni tycker detta är en bra lösning; vi kommer också att vara i Läsesalen en trappa upp. Mer om detta och hela programmet kommer snart i inbjudan samt på hemsidan.

Fler förändringar 2018: Vi har beslutat att slopa Höstkonferensen, som en följd av våra besök ute i länet där det framförts önskemål om utbildning inom området vård och visning av samlingarna. Därför kommer vi att genomföra sådana i stället! Läns museet ställer upp med sina experter och Vuxenskolan kommer att administrera fyra utbildningstillfällen, två lördagar i maj och två lördagar i september på fyra olika platser. Mer om erbjudandet, platserna och datumen kommer på Januarikonferensen. Vi hoppas att detta på ett bra sätt kommer att ersätta Höstkonferensen.

Med anledning av att det är Europas kulturarvsår nästa år, har vi äskat extra stöd hos Regionförbundet för 2018. Dels för att kunna mobilisera er i föreningarna inför museets utställning och i samband med evenemanget Östgötadagarna i september. Dels kommer de fyra utbildningsdagarna kräva en hel del administration. Vi vill också försöka få ut en ny upplaga av vår Hembygds-karta från 2013, vilket verkligen skulle vara på tiden.

Jag vill till slut tacka er för det gångna året. Ett speciellt tack till Jesper som håller ihop kansliet trots minskad arbetstid.

God Jul på er alla och Ett Gott Nytt År!

Denny Lawrot

Besökare Museum
Musik Midsommar
Arbetade timmar
Evenemang Skolan
Utflykter
Remisser

Ni hjälper väl till att svara på Sveriges Hembygdsförbunds enkät om hembygdsrörelsens verksamhet 2017? Denna statistik är viktig för framtida möjligheter att påverka rörelsens inflytande i samhället.

Gör detta senast 20 januari via [denna länk:](#)

Kulturmiljöarbete och Östergötlands gömda platser i Åtvidaberg

Kulturmiljöstrateg Michael Lehorst (t.v.) tar in gruppredovisningen av eftermiddagens workshop på höstkonferensen i Åtvidabergs hembygdsgård.

Text och bild: Jesper Ström, Östergötlands Hembygdsförbund

Lördag 30:e september bjöd hembygdsförbundet och Åtvids Hembygdsförening in till traditionsenlig Höstkonferens. Huvudbyggnaden på den härliga Åtvidabergs hembygdsgård stod som lokal för de drygt 40 deltagarna från länets många hembygdsföreningar.

Efter välkomnande från både Jonny Lönn, ordförande i Åtvids Hbf samt Denny Lawrot, ordförande i hembygdsförbundet, bjöds det på en ”På Spåret”-liknande resa genom länet. Anja Praesto från Kulturarv Östergötland på Östergötlands museum visade på projektor-duken upp en bild i taget med foton tagna på ”Gömda och glömda platser i Östergötland”. Hon utmanade deltagarna att gissa var man befann sig någonstans – vilket de ofta träffade rätt på, och fick sig en tillhörande historisk inramning. Kulturarv Östergötland erbjuder hembygdsföreningarna både denna föreläsning i förlängd version plus flera andra spännande föredrag – mot att de registrerar sig i den nya portalen k-arv.se.

Anja Praesto visar upp många gömda och glömda platser i länet.

Konstintendent Stefan Hammenbeck stod härnäst på tur för att uppdatera museets rullande samarbete inför Folkkonståret 2018. Årets inventeringar av konstföremål hos hembygdsföreningarna lider mot sitt slut. Han konstaterade med glad häpnad att Östergötland nu kan klassas som ”mangelbrädenas folkkonstlandskap”. Anledningen är att enbart hos ett 20-tal föreningar, så har över 250 mangelbräden hittats – varav alla är olika! Han efterlyste också ett ännu mer specifikt föremål inför nästa års stora utställning: mortlar i kalksten.

Camilla Smedberg berättar en ryslig mordhistoria från förr.

Camilla Smedberg, lokalkunnig frilansskribent, bjöd sedan på en kuslig mordhistoria från februari år 1813. I Norra Botorp utanför Åtvidaberg gjorde sig arrendatorn och Petter Olofsson och hans dräng Petter Nilsson sig skyldiga till ett överlagt mord på en gårdsfarihandlare från Västergötland vid namn Magnus Andersson. För 302 riksdalers skull miste knallen Andersson livet genom yxhugg mot huvudet, vid den plats som senare fick namnet ”Västgötehålet”. Innan Olofsson kunde

dömas, hade han dock själv hunnit ta sitt eget liv genom att inta arsenik. En ryslig berättelse, gestaltad med inlevelse och atmosfärrik tidskänsla.

Konferensen fick sedan en välbehövlig paus för lunch, bestående av föreningens signaturrätt kräftsoppa med bröd – en soppa så mäktig och smakrik att en enda tallrik tycktes räcka för många.

Eftermiddagen dominerades av en workshop ledd av Michael Lehorst, kulturmiljöstrateg på Sveriges Hembygdsförbund. Kulturmiljö är hela den av människan påverkade miljön, inklusive den bebyggda. Även betydande delar av naturmiljön ses som kulturmiljö. Berättelser, kunskap, historia och traditioner kopplade till platser och områden ingår där. Således är kulturmiljöarbete det som görs med att lära känna, ta tillvara och använda hembygdens kulturmiljöer och dess värden för en hållbar utveckling.

Michael Lehorst beskriver Kulturmiljöprogrammets olika mål.

Hembygdsrörelsen har under året erhållit talerätt i miljöärenden, i synnerhet gällande kulturmiljöer. Efter att ha vunnit ett överklagande hos mark-och miljödomstolen angående byggnadsplaneringen av det omtalade nya Nobelcentret i Stockholm, kan nu rörelsens organisationer rätteligen ha synpunkter på plan- och byggärenden på både lokal och statlig nivå – till exempel i vattenfrågor samt runt begravningsplatser, stadsmiljöer och deras struktur.

Det gemensamma [Kulturmiljöprogrammet](#) som utförts av riksförbundet är en långsiktig plan och ett verktyg för att utveckla arbetet med hembygdernas natur- och kulturlandskap. Det är tänkt att fungera som inspiration och planeringsunderlag för alla inom hembygdsrörelsen som vill vara med. Det består av sex huvudmål:

- 1: Lära känna kulturmiljön
- 2: Ta tillvara kulturmiljön
- 3: Lokal utveckling
- 4: Landskapsförändringar
- 5: Offentliga styrmedel och finansiering
- 6: Samverkan

Michael Lehorst hoppas att under årsperioden 2018-2022, så ska dessa delmål kunna uppfyllas, i ett samverkande led mellan förening, regionalt förbund och riksförbund. Deltagarna fick därefter dela upp sig i smågrupper för att diskutera och sedan redovisa vad deras respektive förening har för aktiviteter, verksamhet eller projekt som stämmer in i programmet. Kulturvandringar, torpinventeringar och skolmuseer var bara några exempel som togs fram; vissa har till och med kunnat påverka sin kommun att ändra en del beslut.

Signtrace AB stod för konferensens sista inslag. Erik Ottosson är vd för detta stockholmsbaserade teknikföretag som utvecklar digitala lösningar. På Emigrantmuseet i Kisa finns den omtalade "talande duken", som de varit med om att skapa. Han demonstrerade hur man via sin smarta telefon aktiverar en funktion, så berättar duken historiska personers livsöden med inspelade röster. Detta är en teknikplattform som kopplar föremål - gärna kulturhistoriska sådana - och berättelser till mobiler, och Signtrace har flera liknande interaktiva produkter att erbjuda föreningarna.

Erik Ottosson demonstrerar hur den "talande emigrantduken" från Kisa fungerar.

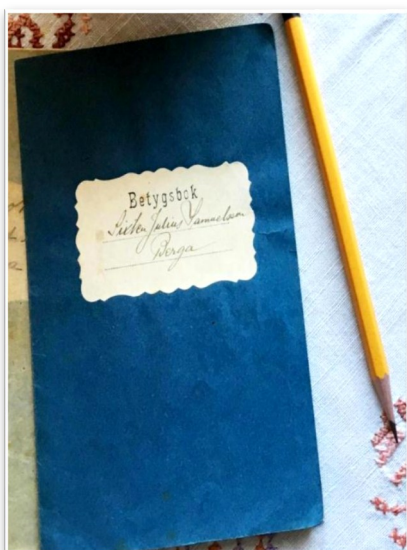
Dagen avslutades med fri vandring bland husen på hembygdsgården, ännu belyst av den lilla mängd sol som hösten sparar ihop till denna sista septemberlördag.

Text & foto: Kajsa Carlegrim,
Östra Skrukeby Hembygdsförening

En betygsbok ligger på bordet hos småskollärarinnan. Sixtens och de övriga elevernas betyg ska skrivas in i bok, våren 1907. Betygsboken och andra sparade saker från skolan i Östra Skrukeby visas i en utställning under vintern.

Den lilla skolan intill kyrkan var ett nav i socknen. Dess många och engagerade lärare präglade barnen och bygden under långa tider. Skolan var i drift från 1847 till 1965, alltså i 118 år. En utställning visar nu skolans historia med inventarier, böcker, foton och andra minnen. Småskolans klassrum har återuppstått på ursprunglig plats i nuvarande församlingshemmet i Östra Skrukeby.

Folkskolestadgan fyller 175 år i år, vilket uppmärksammas över hela landet. År 1842 lästes den kungliga stadgan upp i kyrkornas predikstolar, och arbetet med att ordna skolverksamheten drog igång. Fem år senare, på hösten 1847, kunde verksamheten i Östra Skrukeby starta. Det hade dock funnits en enkel skola redan på 1820-talet.

En lång rad klassfoton från 1889 och framåt möter besökaren i trappan upp mot småskolans sal. Här finns också mjölkflaskan och smörgåspaketet, ett skolbarns medhavda matsäck. Den åts på de väggfasta bänkarna i trapphuset, eller ute på skolgården när vädret tillät.

I skolsalen har katedern fått återta sin plats, upphöjd framför elevernas bänkar med griffeltavla och senare tiders skrivböcker. Noterna till "Din klara sol går åter upp" finns redo vid orgeln. Det här utställningsmaterialet kommer nästan uteslutande från Östra Skrukeby skola. Men hur upplevde eleverna sin skoltid?

I hembygdsföreningens material finns intervjuer med personer som gick i skolan på 1920- och 30-talet. Nyligen samlades en grupp elever och pratade minnen från senare år. Alla dessa röster finns på pränt här, tillsammans med annan information om skolan.

Utställningen finns kvar under vintern 2017-2018. Kontakta hembygdsföreningen inför ett besök. Och om du har bevarat dina skolfoton från Östra Skrukeby tar vi gärna del av dem. Välkommen!

Skrukeby skola ca 1915.
Bild: Ulf Samuelsson

40-årsjubileum i Vårdsnäs

Vårdsnäs hembygdsförening, som bildades på hösten 1977, firade 1 december sina 40 år med tårtfest i Eklunda, Bestorp, Linköpings kommun. De drygt 60 personer som slutit upp fick inledningsvis höra Göte Ericsson, den förste ordföranden, berätta om föreningens tillkomst.

Det var i kyrkorådet idén kom upp. Golvet i det lilla sockenmuseet bakom församlingshemmet höll på att ruttna och samlingarna var eftersatta. Kanske en hembygdsförening var lösningen? Östergötlands Hembygdsförbunds dåvarande ordförande Bertil "Bisse" Wahlin bjöds in till ett möte med intresserade sockenbor. Han övertygade alla om att Vårdsnäs behövde en hembygdsförening.

Beslutet togs och den nya föreningen satte sockenmuseet i stånd. Men den nöjde sig inte med detta. En rad aktiviteter igångsattes, och inom några år hade man påbörjat anläggningen av en hembygdsgård i en del av prästgårdsparken intill Stora Rängen.

Även nu vid jubileumsfesten var Östergötlands Hembygdsförbund representerat, genom vice ordföranden Rolf Pettersson, som gratulerade och överlämnade ett diplom. Härefter underhöll Rebecca Jarl Evertsson och Lisa Nilsson med gamla schlagers, ackompanjerade av Anne Gustavsson Jarl.

Efter kaffe och tårta visade nuvarande ordföranden Veine Edman bilder från de 40 årens verksamhet, inte minst från de olika byggprojekten då gamla hus rivits och återuppförts i hembygdsgården. Han underströk att de som genomförde allt detta uppnådde det de ville, att skapa en plats för gemenskap och hemkänsla i bygden.

Rolf Pettersson, t h, överlämnar hembygdsförbundets diplom till Veine Edman, ordförande i Vårdsnäs hbf.

Hembygdsgården utnyttjas flitigt - förutom för föreningens egna sommaraktiviteter också för bröllopsfester mm. Även Vårdsnäs scoutkår håller till i hembygdsgården, där den stora och bergrika tomten erbjuder en idealisk miljö.

2015 och 2016 uppfördes i hembygdsgården bygdespelet 'Branden i Broo' av en nybildad lokal teaterförening. Hembygdsföreningen stod för spelplats och kaffeservering m fl praktiska insatser. I år, under oktober, spelades 'Ho ska heta Helga' (som handlar om Moa Martinsons födelse i Vårdsnäs 1890) i Bjärka-Säby magasin. Här var både Vårdsnäs och Wist hembygdsföreningar engagerade i de praktiska göromålen runtomkring.

Text: Veine Edman, Vårdsnäs Hbf

Om Vårdsnäs och dess hembygdsförenings aktiviteter kan läsas på www.vardnashbf.se

Äldredagen 2017

Evenemanget *Äldredagen* ägde rum den 19 sept i Konsert & Kongress i Linköping. Leanlink på Linköpings kommuns kultursektion ansvarar för den stora, mässliknande tillställningen som varje år tillägnas alla seniora medborgare, med utställare, underhållning och föreläsare. Hembygdsförbundet deltog likt ifjol och delade ut hembygdskartor och broschyrer. Till monter-grannar hade man medlemsföreningarna Vreta Klosters Hbf och Wist Hbf, vilka i sin tur sålde häften, böcker och egenproducerade påsar mjöl och burkar med honung.

Rolf Pettersson, Vreta Klosters Hbf, Jesper Ström, Östergötlands Hembygdsförbund och Ciri Sandell, Vreta Klosters Hbf på Äldredagen i Linköping.

Foto: Jan Ulvan.

Bjud in fler unga hembygdsambassadörer!

Text: Viktoria Hallberg,
Sveriges Hembygdsförbund

Många ungdomar deltog i Indals hembygdsförenings resa till Stockholm 2016 för att fira hembygdsrörelsens 100-årsjubileum. Foto: Eva Fahlberg

Två hundra ungdomar har de senaste åren fått den hedervärda titeln *Ung hembygdsambassadör* genom studiecirklar tillsammans med hembygdsföreningar runtom i landet. Från norr till söder har ungdomar upplevt och lärt om hembygdens landskap, historia, friluftsliv och guidning. Nu bjuder vi in fler ungdomar och hembygdsföreningar för givande möten i landskapet.

Projektet *Ung hembygdsambassadör* har efter tre år nu övergått till en permanent verksamhet. De hembygdsföreningar som nu är intresserade har tillgång till en mängd inspirerande exempel och tips för att komma igång. Det finns också goda argument för varför vi inom hembygdsrörelsen ska ta vara på ungdomarnas engagemang. Många ungdomar vill engagera sig och påverka, de berikar föreningsarbetet med nya kunskaper och perspektiv och framför allt kan vi från olika generationer ha roligt tillsammans!

Värdefulla erfarenheter

Ungdomarna har genom kursen *Ung hembygdsambassadör* fått en djupare relation till sin hembygd. Många har också haft nytta av sina kunskaper och erfarenheter exempelvis genom att kommunen gett dem ferieanställning som guider. Projektet har gett ungdomarna värdefulla kontakter för framtiden, både för dem som bott på platsen länge och de som nyligen kommit dit. Graciela Saavedra Pizarro från Vårby i Stockholm berättar:

– Det här projektet betydde mycket för mig. Vårby är min hemmaort. Här jag är uppväxt och det är viktigt att ta fram det positiva. Hembygden känns mer magisk och historisk för mig nu när jag fått veta lite mer. Jag vill berätta om allt jag lärt mig för min familj och ungdomarna på ungdomsgården där jag jobbar. Det är också bra att ha den här utbildningen i sitt CV, när man ska söka jobb. Det visar att man är van att berätta och ta ansvar.

I Råneå hembygdsförening i Norrbotten drog Kent Höglund i igång *Ung hembygdsambassadör* i samarbete med kommunen och en grupp nyanlända ungdomar från Afghanistan och Syrien. Snö, skidåkning och vinterfiske stod på programmet. Vid de första träffarna användes en tolk men snart kunde ungdomarna så mycket svenska så att man med kroppsspråk och god vilja kommunicerade väl tillsammans.

– Deras självkänsla har vuxit eftersom vi tar dem på allvar och visar att de betyder något för samhället. Vi lyckades ge dem lite trygghet i en svår situation, långt ifrån uppväxtort och familj. Även om de flyttar härifrån om ett halvår så vill vi att de ska minnas Råneå och oss som bor här, att det är en fin bygd med kultur- och friluftsliv, vacker natur och intressant historia. Vem vet, kanske kommer de tillbaka en dag som turister eller för att leva och bo. De har blivit goda ambassadörer för Råneå, säger Kent Höglund.

Kent Höglund från Råneå hembygdsförening samarbetade med kommunen och andra föreningar för att bjuda in en grupp nyanlända ungdomar till projektet *Ung hembygdsambassadör*.

Foto: Gunnar Westin

Ungdomar bryr sig

– Det finns en stor vilja hos dagens unga att engagera sig i samhällsfrågor och organisationer. Flera undersökningar pekar på ett ökat engagemang och vilja till delaktighet hos unga. Det är dags att valberedningar och styrelseledamöter börjar vidga sina vyer. Mätning efter mätning visar att det finns massor av unga som vill engagera sig men få ställer frågan, säger Josefin Heed från riksorganisationen *Hela Sverige ska leva*.

Att lyssna på ungdomarna och helt enkelt fråga om de ville vara med, det var den viktigaste lärdomen som medlemmarna i Indals hembygdsförening i Medelpad drog när de genomförde projektet *Ung hembygdsambassadör*.

– Föreställningen att unga människor är ointresserade och inte vill vara med har kommit riktigt på skam! De har varit väldigt intresserade och engagerade, och vill veta allt möjligt. Flera av dem är aktiva i föreningen och två har gått med i styrelsen, berättar Margareta Johansson som är sekreterare i Indals Hembygdsförening.

Ge plats åt nya medlemmar

Det gäller för föreningarna att ge plats för nya medlemmar, inte minst ungdomar. Varje generation har sitt eget språk och sin egen framtid. Redan 1924 skrev Alvar Silow i *Bygd & Natur*: *"Varje generation bör äga sin egen form och skall inte krypa in i en gammal rustning"*. Vilka tankar har ungdomar om den plats där de bor? Hur upplever de den och vad vill de veta mer om? De flesta av oss är intresserade av miljön där vi bor och vill veta mer om den. Och vem har mer att berätta då än den lokala hembygdsföreningen? I mötet mellan generationer kan personer med olika perspektiv på den gemensamma hembygden berika varandra.

Nyblivna unga hembygdsambassadörer i Harakers hembygdsförening i Västmanland med sina diplom, fr.v. Greta Cedervall, Wiktor Eriksson, linnea Lundgren, Alanis Göttlin, Daniel Sahlin, André Forsberg, Tobias Sahlin. Foto: Inge Dahlqvist.

Många unga människor känner också en oro inför framtiden. Ett sätt att möta förändringar är att lära sig mer om historiska skeenden och hur de har lett fram till det som finns idag. Med den kunskapen är vi bättre rustade att bidra till och påverka de förändringar som sker. En viktig målsättning inom *Ung hembygdsambassadör* är att genom

kunskap om sin egen hembygd även förstå andra människors anknytning till platser och hembygder. Här kan vi få nya perspektiv och upptäcker också mycket som är gemensamt.

Ta kontakt och bjud in

Flera hembygdsföreningar har samarbetat med kommunen i projektet *Ung hembygdsambassadör*. Det har gett naturliga kontaktytor med ungdomar via bland annat ungdomsgårdar och flyktingboenden. Kommunens tjänstemän har också i många fall varit ett bra stöd för föreningen. Andra föreningar har fått kontakt med ungdomar via skolan, personliga kontakter och sociala medier, till exempel Facebook.

Andra vägar att få kontakt med ungdomar är att samarbeta med idrottsföreningar, scouterna eller ungdomsorganisationer som 4H, Fältbiologerna eller Vi unga. Det ger både en större kontaktyta i bygden för informationsspridning, kontakt med ungdomar, fler engagerade till en arbetsgrupp och kanske också en ökad möjlighet till finansiering av omkostnader.

Börja i liten skala

Det kan vara svårt att få till en grupp intresserade ungdomar som faktiskt är beredda att under flera veckor eller månader lägga tid på en studiecirkel tillsammans med hembygdsföreningen. Men även en liten grupp ungdomar på två-tre stycken är ju gott nog. Kanske är de först bara intresserade av att veta mer och delta i några träffar utan att binda upp sig för mer.

Men lite kan leda till mer och med tiden kan intresset öka vartefter man finner gemensamma intressen att arbeta utifrån. Kanske blir ungdomarnas kompisar också intresserade. Det gäller att inte ge upp och att ta de chanser som dyker upp, även om det blir annorlunda än man först tänkt.

– Det är bara bra att börja i liten skala och inte avskräckas av att det går trögt eller "bara" blir en liten grupp. Två eller tre unga kan vara en bra början. Kanske har de kompisar och nätverk så att gruppen kan växa efter hand, säger Emelie Wengse som är ungdomsansvarig i Österåkers hembygdsförening i Stockholms län.

Linde fornminnes- och hembygdsförening i Örebro län ville genomföra projektet *Ung Hembygdambassadör*. Av flera intresserade ungdomar var det till slut två som genomförde kursen tillsammans med hembygdsföreningen. Siv Kalmö från föreningen berättar:

– Det har varit en del praktiska problem med att hitta tider att träffas på eftersom de båda ungdomarna går sista året på gymnasiet med allt vad det innebär av prov, redovisningar, avbrott för lov, olika schematider och inte minst att de bor på olika håll. Men det har varit mycket roligt och ungdomarna har verkligen varit ambitiösa.

Med studievana och initiativförmåga har de själva tagit kontakt med äldre berättare och även utnyttjat de källor som de hittat i kulturarkivet. Och det viktigaste är ju att de själva upplever att de har lärt känna sin hembygd.

Som ringar på vattnet

I många fall ledde deltagandet i projektet till nya initiativ och möjligheter. I Piteå fick den första gruppen unga hembygdsambassadörer feriejobb i kommunen för att ordna kultur- och friluftaktiviteter för andra ungdomar. En av dem fortsatte sedan som ledare för ytterligare en ny grupp unga hembygdsambassadörer året därpå. Ungdomarna i Piteå genomförde också ett utbyte med gruppen i Vårby i Stockholm.

Som följd av projektet i Österåker har ungdomarna erbjudits att delta i en guidekurs som ges av kommunen och hembygdsföreningen. I Indals hembygdsförening är många unga hembygdsambassadörer fortsatt aktiva, särskilt kring den årliga spelmansstämman och två ingår numera i styrelsen. I Harakers hembygdsförening bildade de unga hembygdsambassadörerna en ungdomssektion.

Ta chansen också i er hembygdsförening och bjud in era ungdomar till att bli hembygdsambassadörer!

Är du intresserad av att starta kurs med ungdomar i din hembygdsförening? Kontakta Viktoria Hallberg, konsulent vid Sveriges Hembygdsförbund för att få mer information: viktoria.hallberg@hembygdsforbundet.se

Beställ den nya inspirationsskriften om *Ung hembygdsambassadör*, Att känna sitt hemma.

www.hembygd.se/butik/

Inspirationsskriften för projektet, *Att känna sitt hemma*, är uppdaterad med många nya goda exempel och tips på hur en hembygdsförening kan bjuda in ungdomar till gemensamma upplevelser i landskapet.

**Betalar ni
för mycket
premie?**

Och är ni försäkrade när olyckan är framme? Snart kommer årets försäkringsfaktura. Se över och uppdatera era försäkringsuppgifter idag! Besök hembygd.se eller ring 0200-22 00 55.

**Kom ihåg
inför vintern!**

Det finns en rad åtgärder att vidta på hösten för att minimera skaderiskerna i vinter:

- Rensa hängrännorna
- Kontrollera takbeklädningen
- Stäng av och töm vattenutkastare
- Kontrollera att värmesystemet ger tillräcklig grundvärme
- Öppna skåp och dörrar för att öka luftcirkulationen

0200-22 00 55 | hembygdsforsakringen@hembygd.se
facebook.com/hembygdsforsakringen | hembygd.se

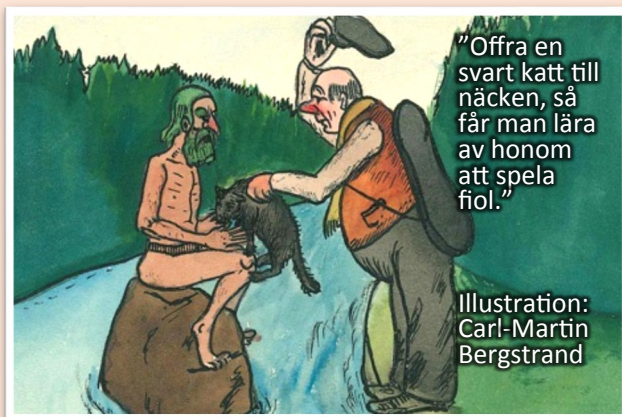
Upptäck Sägenkartan!

"På Hofjäll låg det ett jättekast. Jätten stod på Ryra och skulle slänga stenen mot Torps kyrka. Han nyttjade sitt ena strumpeband som slunga, men kastet gick inte fram, för strumpebandet gick av..."

Uppteckning från Torp, Bohuslän

I **Sägenkartan** kan man läsa äldre berättelser om jättekast men också om häxor, näcken samt möten med både tomtar, varulvar och självaste Djävulen. På kartan finns ett litet urval, drygt 5 000 uppteckningar, från *Institutet för språk och folkminnen*s äldre arkivsamlingar och tryckta sägenutgåvor. Kartan är ett led i institutets strävan att tillgängliggöra samlingarna och därmed också att öka intresset för och kunskapen om folkminnen.

Vad är en sägen?

Sägner är ofta muntligt överförda berättelser om hur människor uppfattar omvärlden, det förflutna och hur det övernaturliga tar sig uttryck i vardagen. Det rör sig om korta, ofta en-episodiska, berättelser med fast struktur. Till skillnad från sagor utspelar sig sägner i den verkliga världen. De återberättas ofta, men inte alltid, som sanning – alltså med anspråk på att bli trodda på. Många sägner finns spridda över ett mycket stort geografiskt område, andra är mer lokala. I *Sägenkartan* ingår förutom sägner även andra typer av berättelser, exempelvis självupplevda möten med det övernaturliga, så kallade memorat, trosbeskrivningar och en och annan saga.

Folkminnesarkivens samlingar

Berättelserna som finns i *Sägenkartan* tecknades ner under det tidiga 1900-talet. Arkivets utsända, i regel unga studenter, reste runt och intervjuade äldre människor om det förgångna, om liv och leverne i 1800-talets Sverige. Dessutom engagerades lokalt arbetande upptecknare i det omfattande insamlingsarbetet.

I fokus stod det som uppfattades som svenskt eller regionalt och som gammalt, rentav försvinnande. Detta gör att samlingarna idag ger ett exotiskt intryck och att de inte heller på något sätt ger en fullständig bild av vad människor berättade om och trodde på. I sin helhet utgörs samlingarna, trots sin storlek, av ett urval både vad det gäller vilka som intervjuades och vad som tecknades ned. Med en medvetenhet om dessa förhållanden är de dock en viktig källa till förståelsen för immateriella kulturarv i Sverige.

Sägner handlar ofta om företeelser, möten och personer som upplevs som annorlunda. Ofta återspeglar berättelserna därför rädslor av olika slag, liksom fördomar. Ett exempel är sägner om trollkunniga, där ofta andra etniska grupper liksom präster pekas ut. Även språkligt sett används ibland ord och omnämnanden som är tydligt rasistiska. Med andra ord kan sägnerna användas för att synliggöra uppfattningar om De Andra i 1800-talets Sverige, men däremot knappast som källa till kunskap om hur de som pekats ut har levt, vad de har sagt eller trott i verkligheten, utanför sägnernas värld.

Hjälp till!

Sägenkartan innehåller drygt 5 000 sägner. En försvinnande liten del av institutets samlingar. Hittar du inga eller få uppteckningar från din ort? Eller vill du veta om det finns mer material från ett visst område eller om ett visst ämne? Kontakta oss gärna med frågor och om du vill hjälpa till att skriva av och tillgängliggöra sägner på *Sägenkartan*.

Projektet *Sägenkartan* startades 2016 med syfte att dels skapa en digital plattform för att tillgängliggöra en del av Institutet för språk och folkminnen's omfattande arkivsamlingar, dels utveckla nya verktyg för att söka i materialet. *Sägenkartan* riktar sig först och främst till en intresserad allmänhet och ingår i institutets särskilda satsning Digitala kulturarv.

Ta del av *Sägenkartan* hos Institutet för språk och folkminnen [på denna länk](#).

Fotodokumentera för framtiden

Museerna brukar i bland kallas för samhällets minne eller en spegel av samhällets utveckling. På samma sätt kan hembygdsrörelsen och de enskilda hembygdsföreningarna vara ett minne och en spegel av lokalsamhällets utveckling.

För att nå dithän måste hembygdsrörelsen arbeta med en aktiv och bred dokumentationsverksamhet i form av föremål, bilder, arkivhandlingar, berättarcirklar mm. Gör man inte detta kommer framtiden, inom olika områden, att vara historielös.

Sten Rentzhog, välkänd museiarbetare och tänkare, har i sin bok "Tänk i tid" från 2014 betonat det absolut nödvändiga i att tänka i begreppet tid och att tänka innan det är försent. Annars, menar Sten, är risken uppenbar att vi förlorar vår historia och vår identitet.

Att säkerställa både morgondagens och dagens utveckling för framtiden känns säkert som en omöjlig uppgift för väldigt många. Men där måste alla hjälpas åt. Både museer, hembygdsrörelse, föreningar, studieförbund och enskilda.

Fotodokumentation av lokalsamhällets utveckling är ett strå till det framtida minnet och kommer att vara uppskattat framöver för både bl.a. utställningar, böcker och kulturmiljöarbete.

Jag vet själv hur jag gladdes över att finna äldre bilder som kunde belysa och berätta om den tidsepok som skulle presenteras i bl.a. en utställning eller ett kulturmiljöyttrande. Bilderna var guld värda!

Museer och hembygdsföreningar har inte ensamma de resurser som krävs för att klara detta. Det krävs hjälp

av allmänheten. I dag har nästan alla människor en möjlighet att fotografera. Antingen med en riktig analog/digital kamera eller med sin mobiltelefon.

De olika hembygdsföreningarna skulle börja med att identifiera de platser i lokalsamhället som på något sätt kan belysa dess utveckling. För några av dessa platser kan det finnas bilder som berättar om vad som skett under tidigare år. För andra platser kan det vara frågan om att påbörja en fotodokumentation från i dag.

Då de olika geografiska fotopunkterna är fastställda gäller det att finna en eller några intresserade personer som är villiga att, låt oss säga, vart femte år ta nya bildserier. Bilderna kan förvaras/digitaliseras hos varje förening eller samlas i en övergripande bilddatabas, t.ex. Kulturarv Östergötland.

På detta sätt bygger man upp en livskraftig och inte så kostnadskrävande kontinuerlig fotodokumentation av vad som sker i sitt lokalsamhälle. En dokumentation som kommer att vara oerhört värdefull i framtiden. Oavsett om det rör sig om 10, 50, 100 år eller ännu längre fram.

Tänk er, vad en person eller en arbetsgrupp hörs jubla om 100 år då man finner äldre bilder från sitt område och därvid yttra: *"Tänk att man var så klok och framsynt att man en gång påbörjade en bilddokumentation av utvecklingen i vårt närområde."*

Jag tycker att denna klokhet skall finnas hos Östergötlands Hembygdsförbund genom att planera för en försöksdokumentation med några hembygdsföreningar, som i bilder skall säkerställa del av vår historia för framtiden,

Pär Hallinder, Kärna Hembygdsförening

100 års skillnad: Malmslätts station år 1902. Stationen fick då utseendet av ett militärtält. Bild: Tradera.se

Malmslätts station år 2010. Stationen stängdes för trafik 1968. Bild: Hans Broman, Enhörna.

Glöm inte att söka regional bygdepeng!

Hos Länsstyrelsen kan Bygdepengen sökas av lokala utvecklingsgrupper på landsbygden i hela länet, samt i småorter med färre än 1 000 invånare. Endast en grupp i varje geografiskt område kan få regional bygdepeng. Utvecklingsgruppen ska bjuda in alla som bor i området att delta.

Maxbeloppet är 6 000 kr. Länsstyrelsen och Region Östergötland står tillsammans för två tredjedelar av den totala summan till varje utvecklingsgrupp med ett tak på 2 000 kr var.

Ansökan lämnas in till kommunkontoret under början av året, och ska avse kostnaderna för det planerade utvecklingsarbetet.

LÄNSSTYRELSEN
ÖSTERGÖTLAND

**LÄS MER PÅ LÄNSSTYRELSENS
HEMSIDA!**

Vi ger ut böcker!

En axaröv ur vår tidigare utgivning:

Brevens Bruks hembygdsförening: Brevens Bruk, bruksliv i järnets tecken
Knutby-Faringe-Bladåker hembygdsförening: Bygden som steg ur havet
Fanthyttans bygdeförening: Fanthytan
Borensbergs hembygdsförening: Från Husbyfjöl till Borensberg
Lima, Rörbäcksnäs och Transtrands hembygdsföreningar: Gränsland
Hafsta byalag: Hafsta genom tiderna
Föreningen Hårdalavarn: Hårdalavarn
Idre hembygdsförening: Idre bygdebok del 1, 2 och 3
Kvistholmsgruppen: Kvistholmskrönika
Ragnarö byalag: Livet i ragnarö
Norra Vi hembygdsförening: Norra Vi
Norra Vi hembygdsförening: Ydrebo
Torpa hembygdsförening: Om Torpa kyrka
Torpa hembygdsförening: Skrävör och visor
Reftele hembygdsförening: Reftelebygd
Röls hembygdsförening: Rölsminnen
Rök-Svanshals byalag: Svanshalsminnen
Stoby historieförbund: Stoby by
Särna fornminnesförening: Särnmål

Vi erbjuder Dig eller Din förening:

- hjälp med allt från manus till färdig bok
- upplagor från 50 ex och uppåt
- intressanta priser
- formgivning
- tryckning
- handledning

Kontakta oss så får vi diskutera just din situation!

Upplands-Bro Kulturhistoriska förening: Upplands-Bro från då till nu
Birgitta Olsson: Bondeuppror i Skåne
Johan Birath: Brännvin, vatten och bröd. Del 1 och 2
Johan Birath: Ekeby sockenstämmor 1787-1818
Johan Birath: Mordet i Hycklinge
Johan Birath: Mordet i Ljungstorp
Johan Birath: Mordet i Mjölby
Johan Birath: Mordet vid Stjärnesand
Johan Birath: Spöken i Östergötland
Berit och Lars Eric Fjellman: Dalsland och gränsbygden. Del 1 och 2

Erik Jonsson: De första Ormsjöutvandringarna. Del 1 och 2
Bror Steen: En Parvels minnen från Häggestad Norrgård
Osten Andersson: Fjärdingsman i skärgården
Rune Andersson: Örskrår
Tony Hagström: Folket på Rygge by
Bengt-Årme Bengtsson: Från bondby till municipalsamhälle (Kisa)
Bengt-Årme Bengtsson: Från Östra stambanan till Ostlänken/Götalandsbanan
Anders Ejdervik och Anders Dahlin: Grövelsjöfjällen, gränslösa fjäll
Sten-Olof Ragnar: Gårdar och stugor i Åsbo
Lennart Nilsson: Gårdarna utmed Lagans strand

Sven Thurin: Historien om Myggsjön
Verner Lindblom och Bengt Räsöd: Lexikon, Västergötlands tidiga historia
Bo Werkström: Lunds Timmer AB
Per-Anders Lundin: Mellan Lijeholmen och Somvik
Mona Söderbäck: Mitt Ödeshög
Bo Jansson: Mjölby industrihistoria
Gudrun F. Brännberg: Målare i Medelpad
Kajsa Karlsson: Människor, mark och skiften i Knipered under 250 år
Anita Kindstrand: Ordstav och talesätt i Unnarbybygden
Rosa Lindeberg och Majken Sörman-Olsson: Rosas bok
Torbjörn Ljungqvist: Rofors
Eva Fagerberg: Sankta Ingrid av Skänninge
Alice Andersson: Skeppsås kyrkogård
Catherine Lagercrantz: Tamms på Österbybruk
Eje Fasth: Tranås hommusikkår 110 år
Göran Källgård: Vargjakt, emigranter och en drunknad griskulting
Mikael Edberg: Ytterbys gårdar och torp

och många fler...

Atremi

Axstad Södergård,
0142-171 00

595 94 Mjölby
info@atremi.se

www.atremi.se

God Jul

Stöd kulturarvet

Ge en gåva till Sveriges Hembygdsfond
www.hembygd.se/stod PG: 90 06 10-7

SVERIGES
HEMBYGDSFÖRBUND